

Ernazimentua Lazarragaren literaturan

Iñaki ALDEKOA BEITIA

Eskuizkribuaren transkripzio fidagarri bat lortu arte behin-behinekoak izango dira beti hari buruz eginiko iruzkinak, filologikoak zein literaturakoak. Joseba Lakarraren zuzendaritzapean eskuizkribua lantzen ari den taldeak azaldu duen bezala, esku bat baino gehiago ageri da Lazarragaren eskuizkribu honetan, eta seguru asko, garai desberdinetan erantsitako idatzi eta testuak daude bertan. XVI. mendeko inguruko beste literaturetan gertatzen den moduan, garai hartan ohikoa zen eskuizkribu, koaderno edo karpeta berean biltzea norberarenak eta besterenak ziren testuak, handik eta hemendik hartuak, geroak ekarriko zukeenaz ohartu gabe. Ikusi behar duzue eskuizkribu horiek argitarapen asmoetatik urrun ibili zirela maiz, esku batetik bestera (aurrerago esango dut zerbait honi buruz). Gertatzen da halakorik Lazarragarenean: esate baterako, British Library-ko Morbecq-eko Markesaren bildumako plegu poetikoetan¹ Lazarragaren eskuizkribuan "El amor sin piedad / destruyó mi honestidad" glosarekin hasten den poema berbera agertzen da. "A la mia gran pena forte" piezari erreferentzia egiten dioten hiru glosa gutxienez ezagutzen dira. Arabarraren eskuizkribuan horietako bat agertzen da. Manuskrtoan halako gehiago ere egon daiteke: apokrifoak edo azkeneko kopiatzaileak txertatutakoak (edo kopiaren kopiak ere izan daitezkeenak).

Estibaliz Sasiolaren izenean —ordu arte ezezagun genuen poeta hau— argitaratutako beste hiru poema datoz. Eskuizkribu berean

---

[1] Antonio Rodríguez-Moñino, *Los pliegos poéticos de la colección del Marqués de Morbecq (Siglo XVI)*. Edición en facsímil precedido de un estudio bibliográfico. Madrid, Estudios bibliográficos, 1962. Erreferentzia hau Patrizio Urkizuri zor diot.

norbaitek txertatu ditu poema horiek, ez dakigu egilea bera izan den ala beste norbaitek txertatuak diren.

Ez dakigu ezer eskuizkribuaren hasieran agertzen den artzain-aleberritxoaren eta ondorengo kopen arteko harremanaz ere, hau da, batera idatzi ziren edo gerora batu izan diren, etab.

Rodríguez-Moñinok² lan eredugarri batean erakutsi zigun bezala, ezin da ulertu Espainiako Urrezko Arorik, ez behintzat XVI. mendetik, eskuizkribuen fenomenoak alde batera utzita.

Funtsean, bere tesia hau da: Literatur lanen transmisioa dela-eta, beti ere Espainiako literaturaz ari garela, esan daiteke XVI. mendeko idazle eta irakurleek ezagutu zuten poesia eta guk ezagutu duguna oso bestelakoa dela. Gauzak horrela, gerta daiteke garai hartan oso estimatuak izan ziren egileak gaur egun erabat ezezagun izatea, eta alderantziz, gaur egun Literatur Historietan ohorezko lekua betetzen dutenak bere garaian apenas irakurriak izatea.

Rodríguez-Moñinok garbi erakusten digu XVI. mendeko literaturan gailurtzat ditugunak oso gutxi irakurriak izan zirela, eta beste asko, berriz, ezezagunak. Eta hori gertatzen da Garcilaso de la Vega-rekin hasi, San Juan de la Cruz eta Fray Luis de León-ekin jarraitu eta Gutierre de Cetina-rekin amaitu arte. Arrazoiak: horien guztien poesia inprimatua poetak hil eta handik urte gutxiago edo gehiagora argitaratu zen. Esate baterako, Garcilaso de la Vega 1536an hil baldin bazen, bere obra 1543an argitaratu zen; San Juan de la Cruz-ena (1591), hil eta 37 urtetara (1628); Fray Luis de León-ena (1591) 40 urtetara (1631), eta Cetina-rena 300 urte beranduago (1895). Norbere bizialdian liburua inprimatuta ikusi zuten poeten kasuak salbuespen dira.

Jakina, honek soziologia arazo bat planteatzen digu, transmisioa, periodizazioa eta irakurlegoa begi aurrean jarriko lituzkeen soziologia batena. Azken batean, garai hartan, literatur hartzailearen aukerak bi ziren: kolektiboa eta banakakoa. Lehenengoan sermoiak eta antzerkia —edo irakurketa kolektiboa: batek irakurri eta besteak entzun— egongo lirakeke, eta bigarrean, banakako irakurketa: liburuak eta eskuizkribuak. Eta gorago esan dugun bezala, liburu inprimatuta

[2] Antonio Rodríguez Moñino. *Construcción crítica y realidad histórica en la poesía española de los siglos XVI y XVII*, Madrid, Castalia, 1968.

matuek ez dute ematen inondik inora XVI. mendeko poesiaren panoramarik. Ezbairik gabe, inprimatutakoen aldean asko ziren eskuizkribuen bidez garaiko irakurleek eskura izan zituzten poetak. Esate baterako, Garcilaso de la Vega-ren poesiari Fernando de Herrerak eskainitako lan bikain batean zera erakusten digu, ezagutzen zituela argitaratu ez eta gureganaino iritsi ez diren XVI. mendeko poeta nagusi batzuen lanak. Nondik ezagutu zituen? Ba, ezinbestean, plegu solte edo koadernotxoetatik, eskutik eskura zirkulatzen zuten bertso berrien bidez.

Gurera etorritz, Oihenartek bazuen, *L'Art poétique basque*-n (1665) aitortzen den bezala, gureganaino iritsi ez diren euskal poeten ezagutzarik (Jean de Etxegaray, Salgize, Arnaud de Logras). Plegu solteetan edo bertso berrietan irakurriko zituen, seguru asko; zirkulazio bizia izan zuen euskarria baina liburu inprimatua baino galgarriagoa ere gertatu zena.

Eta halaxe ezagutu bide zuen Lazarragak Cetinaren poematxo hau (edo beste baten koadernotxo batetik kopiatu zuen), "Zagala, cuán libre estás..." bertsoarekin hasten den glosa:

*Zagala, cuán libre estás,
cuán soberbia, dura y fría,
pues yo espero que algún día
casarás y amansarás.*

De no tener sujeción,
ni de amor ni de marido,
tienes tan endurecido
el rebelde corazón.
Pero siempre no estarás
tan libre de fantasía:
espero en Dios que algún día
casarás y amansarás.

Si el miedo de ser amada
de libre nada te aprieta,
bien es que pruebas sujeta
si es más grave el de casada.
En fin, al yugo vendrás,
y entonces, señora mía,

Dontzellatxo, orain zaoz
soberbiagaz beterik,
ezkon bazatez eongo zara
ardia legez mantsorik.

Egun bazaoz libertadeaz
oi, noxbait galduko dozu
Fortunea kurela dana,
aldi bat pentsa ezazu.
Onezkero fiatze zatez
ez hartu fantasiarik,
ezkon bazatez eongo zara
argia legez mantsorik.

Beste bategaz ezkondu arren
uste badozu oba dala
errazoaz desakezue
La bella mal maridada.

dirás: "-Ay del que decía
casarás y amansarás!".

Las iras, las asperezas,
desdenes, desabrimientos,
novedades, movimientos,
los desgustos y extrañezas,
mientras que libre serás
usa dellos todavía,
que yo espero que algún día
casarás y amansarás.

Allí me veré vengado,
y tú quedarás pagada;
tú de verte mal casada,
yo de verme mal tratado.
Allí, traidora, dirás,
llorando de noche y día:
"-Triste de aquel que decía
casarás y amansaras".

Orduan akordatuko zara
oi, nola esan nizun nik
ezkon bazatez eongo zara
ardia legez mantsorik.

Ala zara mudaduko ze
ez zau inork ezautuko,
bizi beste bat artuko dozu,
kondiziook kentzaiteko.

Goiago esan dugu Cetinaren poesia bera hil eta handik hiru-
rehun urte eta gehiagora argitaratu zela. Baina aipatu berri dugun
poema hau Toledoko Biblioteka Probintzian agertu zen 1954ean,
ordu arte bertako kodize batean denbora luzez lo egon ondoren.
Argitaratu gabeko kantutegi batean agertu zen beste egile batzuen
lanekin batera. Lazarragak kantutegi horretako poema hori ezagutzen
zuen eta hari jarraituz atondu zuen berea. Edo beste nonbaitetik
eskuratu eta erantsi zion bereari. Edo gure egilea ez den beste
norbaiten esku hartzea izan da.

Beraz, egin kontu Cetinaren poesia ia ezezaguna izan zela XIX.
mende amaiera arte, eta nahiz eta liburu gisa argitaratu gabe egon,
XVI. mendeko poetek eta irakurleek izan zutela haren berri.

Honek guztiak beste galdera bat egitera garamatza. Joan Perez
Lazarraga "El poeta" ezizenez ere ezagutzera eman zen; ez dakiguna
da poesiak idazten zituenari laudorio gisa deitzen zitzaion "poeta"
edo, XV. mendeko tradizioari jarraituz, artean "humanista" hitza era-
biltzen hasi baino lehen, Lazarraga bezalakoei, historiara edo genea-
logiatara dedikatzen zirenei ematen zitzaien izena zen. Halako espa-
rrietan lana egiten zutenak "poeta" ziren, beraz. Esate baterako,

Axularrentzat Tito Livio historialaria poeta da. Ikusten dugu, bada, oso bestelakoak direla gaurko erreferentziak eta garai hartakoak. Gauzak horrela, pentsa daiteke Perez Lazarragaren eskuizkribuko kopia eta kantak entretenimendu eta jolas aristokratiko edo kortesau gisa har daitezkeela. Beharbada, lan serio eta arduratsuagoak izan zituela idatzi zuen Arabako Historia eta genealogiak.

Beraz, saia gaitezen irudikatzen sasoi bat non artean poesia ez zen gerora bihurtu zen generoen arteko printzesa; izan ere, poesia-aren gainetik bazeuden beste mota bateko lanak, ez bakarrik erlijio-soak, baita lan didaktikoak ere, edo tradizio klasikoak estimu gorena gordetzen zuen epopeiak. Hemen adibide ezaguna dugu Petrarca humanistaren kasua: inondik ere espero ez zuen genero batengatik izan da gogoratua ondorengoan artean, hain zuzen ere, berarentzat lan "minor" bat zen *Canzoniere*-arengatik, eta ez latinez idatzitako epopeiarengatik.

Ze literatura mota da Lazarragaren eskuizkribuan agertzen dena?

- a) Prosaz eta poesiak tartekatuz idatzitako artzain-aleberritxoak.
- b) Garai hartan hain popularrak izan ziren kantutegien erako amodiozko koplak eta kantak, gehien bat. Tartean burlazko poema batzuk, erlijiozko beste batzuk eta kronika eta zirkunstantziazko gutxi batzuk.

XV. eta XVI. mendeetan hedatuen zeuden generoetan idatzi zuen Lazarragak. Has gaitezen artzain-aleberritxoarekin.

1559an Montemayor-ek bere *Diana* ospetsua argitaratu zuen, berebiziko arrakastarekin: 1562rako zortzi bat edizio zeuden kalean. 1563an bi jarraitzaile sortu zitzaizkion egileari, ordurako hilda (1561an hil zen): Alonso Pérez eta Gil Polo. Beraz, *Diana*rekin zabalduko artzain-aleberririk ez zuen etenik izango XVII. mendera arte. Ez ahaztu Cervantesek ere bere lehen literatur lan sendoa artzain-aleberri batekin lortu zuela: *Galatea* (1585).

Artzain-aleberriek halako Arkadia bat ospatzen dute non artzainek beren amodio ezindu eta etsiak kantatzen dituzten. Arkadiako paisajea erabat tipifikatua da: iturriak, florestak, arbolak, ordoki zabalak, iturritxo freskagarriak, benetako atsegina-toki direnak (*locus amoenus*-en topikoa)... eta ardiak. Hitz egiteko garaian erabilitako

epitetoak ere tipifikatuak dira. Eta zer egiten dute artzain-eleberrieta-ko protagonistek? Bada, beren amodiozko penak elkarri kontatu, eta aldiro-aldiro, vihuela, rabela eta zanbonba hartu eta amodiozko pe- nekin jarraitu, oraingoan kantatuz. Halakoetan, ardiak berak ere jatea- ri utzi eta artzainen arteko intzirien jardunari adi jartzen ziren... XIX. eta XX. mendetik irakurrita, zail egiten zaigu halako zozokeriek izan zuten arrakasta irudikatzea. Baina halaxe gertatu zen: moda bat izan zen, gortesauen arteko moda bat: Erdi-Arotik zetorren zalduneriaren tradizioari eutsiz XVI. mendean bertan justak egiten ziren bezala, gortearen inguruan festa-giro dibertigarriak eratzen ziren, artzain-ele- berrietako azal eta mamiz mozarrotuz.

Nahiz eta kristautasunaren muintetik datozen artzainen xalota- sun eta inozentziak lagundu (Jesusek Belenen izan zituen lehen bisitariak artzainak izan ziren), eta Teokrito eta Virgilioren eragina (batez ere azken honena) handia izan zen Ernazimentu bitartean. Zalduneriaren tradizio peto-petoan artzainen ofizioak ez zuen inondik ere gerora izango zuen osperik izan. Alderantziz, behar den moduko zaldun aristokraziarekin alderatuz gero, oso maila kaxkarrean ge- ratzen zen hura. Hala ere, gauzak aldatzen hasi ziren 1560 ingurutik aurrera. Ez dago zalantzarik zaldun-eleberrien arrakasta izugarria izan zela XVII. mendera arte, baina 1560ko urte horietan honen indarra makaltzen hasia zen. Topiko bat da gaur egungo Literatura Historie- tan zera esatea, Cervantesen *Kixoteak* eman ziola zaldun-eleberri tradizioari azken estokada, baina egia esan, ordurako, hau da, 1600. urterako (XVII. mende hasiera) zaldun-eleberrien tradizioa odolustuta zegoen jada. Hala ere, ez ahaztu zaldun-eleberrigintza XII. mendean hedatu zela Europako literatura nagusietan eta, gutxienez, hiru-lau mende luzez elikatu zuela mendebaldeko irudimen mundua. Hasi ziklo bretoiarekin "Artur erregearen zikloa" XII. mendean eta Amadi- sen sagarekin jarraitu XVI. ean, tartean Floristán eta Perzebal bezalako izenek irudimenetik errealtatera salto egin zuten eta zaldun askoren izen bihurtu ziren (geurean ere bai: "Mondragoeko erreketak" kantuko Pertzebal, adibide).

Lazarragak bere artzain-eleberria idazten duenerako zaldunen sen gerlaria gero eta sentimentalagoa bihurtzen ari da, hau da: borroka gutxiago eta amodiozko intziri gehiago. Eta testuinguru ho- rretantxe hartuko dio aurrena artzain-eleberriak zaldun-liburuari. Esan genezake zalduna artzaindu, otzandu egiten dela apur bat. Hala ere,

artzain-eleberriak zaldun-eleberriaren tradizioetik ugari du, baina jada otzandutako zaldun-eleberrietik. Beste modu batera esanda, hasierako Amadis de Gaula-tik, haren jarraipenak idatzi zituen Feliciano de Silvarenetara badagoela aldea.

Zergatik ari naiz aipatzen hainbestetan zaldun-eleberriak? Bate-tik, Lazarraga bera zaldun-aristokraziako familia batekoa zelako, eta bestetik, apaiz eta erlijiosoak alde batera utzita, zaldunen estatus horretan zegoelako liburu irakurle gehiena. Ez bakarra baina bai ugar-riena. Alde horretatik oso interesgarria da irudikatzea Lazarraga ar-artzain-eleberri baten idazle gisa eta Lazarraga etxe oneko zaldun, Ahaide-Magusien adarreko leinu bateko zaldun.

Garbi dago zaldun-eleberrien imajinarioa estimuan zuela Laza-rragak. Eskuizkribuko lehen poeman mundu horixe da azaltzen dena:

“Dontzella flordelisarik asko,
guztiak gorriz jantzirik,
gatzelu, Gebarakoan gara
gu bizi defendidurik.
Gure jazteko gorrioz dira
kontentuagaz josirik,
justarik asko zaldun guztiok
egiten dabe gu gaiti...”

Zaldunen arteko justez edo borrokez ari da poema horretan, Erdi-Aroko zaldun-eleberrietako formatuari jarraituz, Chrétien de Tro-yes-engandik XV. eta XVI. mendekoetaraino aldatu gabe iritsi den eszenifikazio berean, Lancelot-en eta Camelot-en biltzen ziren Mahai Borobileko zaldunen arteko lagun-giroan egongo bagina bezala.

Irudimenean bada ere, egin kontu Erdi-Aroko mundua oso gertu zuela oraindik XVI. mendeak. Hara adibide batzuk, eta ez justu fikziozkoak, baizik eta gizarte haren espirtua ulertzen lagun dieza-guketenak: 1517an Gortea Valladoliden zegoen. Eta 1517 eta 1544 bitartean zaldunen arteko justak egin ziren. Ez da, bada, literaturan soilik dagoen zera, baita garaiko espirtu aristokratikoan barneratuta dagoena ere. 1527an Felipe II.aren jaiotza ospatzeko ospatu ziren torneoak Amadis de Gaula-ren erara antolatu ziren.

1549an Bins-eko Justak ospatu ziren, Amadis-en erara hauek ere. 1565ean, Baionan, Isabel de Valois-en etorrera zela-eta, halako zaldun-festa bat antolatu zen eta bertan aristokraziako zaldun askok

hartu zuten parte: erraldoi baten atzaparretan dabilen dama baten erreskatea irudikatzen zuen ikuskizun hark, enkantamendu eta guzti.

Eta galdetuko duzue nolatan hau XVI. mende erdia igarota delarik. Gatozen erantzun batzuk aurreratzeraz.

Maila sublimatu batean izanik ere, horrelako errepresentazioetan, beren arbasoek eta neurri batean baita beraiek ere oraindik partekatzen zuten gizarte aristokratikoaren balioak plazaratzen ziren. Esan dezagun hobeto, bizi edo bizitzea gustatuko litzaiekeen mundu baten irudikazioak ziren haiek. Berena izan zen –eta jada ez zen– gizarte baten ispilua zen hura guztia.

Azken batean, mundu hori desagertua zen, eta gogoz kontra izanda ere, errenditua zegoen noblezia hura, ordurako erregearen absolutismoaren menera errenditua. Gogoz kontra ala ez, aristokrazia nobiliarioaren pribilegioak murrizten ari ziren eta monarkia absolutuaren orden berria hedatzen. Horren ondorio izango da aristokrazia beraren hiritartzea, landetako dorretxe isolatuetatik hirietako edo gortetsau bizitzara igarotzea. Eta aristokraziaren bilakaera horretan literaturaren generoetan ere gertatuko da aldaketarik: zaldun-eleberriak indarra galtzen joango dira eta artzain-eleberriak irabazten, eta baita literatura moriskoarekiko gustua ere indartzen. Azken batean, Amadis eta halako eleberrietako balentria heroikoak ez zetozen bat garai-ko gorteko bizitza neurritsu eta zeregin berriekin, nahiz eta zaldun-eleberrietako bizitza heroiko horrek halako nostalgia igurtzi ukaezin bat izan, galdutako askatasunaren aieru edo galdutako independentziaren lekuko. Azken batean, hori guztia desagertua zen Erdi-Aroaren azkeneko printzeekin batera.

Ikus, esate baterako, poema hau:

- 1) Egun batean nendorrela
bide estretxo batean,
esku batean nekarrela
kaltzaidu utsez errodela
zaldi on baten gainean,
- 2) banekarren esku bestean
listra onezko dardoa,
adarga on bat artzoean
arnas gortitza gorputzean
koraza akaz kaskoa,

3) konpaniatzat tristurea
askotan legez arturik
giatzat barriz benturea,
baneroean etxarea
txitez guzti au galdurik,

4) neroeala forma onetan
Biotz au guztiz tristea,
nik ez nebela pentsaetan
gero nekusen gauzaetan
erratu neben bidea.

Ahapaldi hauek gorago esandakoa kokatzeko balioko lukete. Zer geratzen zaio ba Joan Perez Lazarragari? (Esan dezadan bere izenez aurkeztuko duela poema honetako zaldunak bere burua). Joan Perez Lazarragaren autoirudikazio bat da, hori bai, zaldun-eleberrien erara irudikatua.

Zer da geratzen zaiona noblezia horri, bizitzaren baldintzak goitik behera aldatu zaizkionean? Bada, fikzioa, zaldun-eleberriekiko atxikimendua, eta gorago ikusi dugun moduko zaldun-liburuen erako jolasak. Eta egia esan, ahul agertzen zaizkigu jada Lazarragarengan, ez baitira horiek nagusi haren poesigintzan. Harenak kortesau estilokoak dira, artzain erako bukolismokoak eta amodio idealizatuak joak. Eta zenbat eta gortekoago bihurtu zaldun-aristokrazia hori -zenbat eta hiritartuago-, orduan eta bukolikoagoa eta arkadikoagoa zaldun-aristokrazia horren gustua. Hiriko gortetik bitizako imaginarioa da artzain-eleberrien Arkadia hori. Ordukoa da Fray Antonio de Guevara-ren *Menosprecio de corte y alabanza de aldea* bezalako tituluen arrakasta ere, eta ordukoa baita "*Beatus ille*" horaziarraren topikoaren arrakasta ere. Azken batean, gortetik aukeratutako imaginario ruralista-arkadikoaren arrakasta da. "Gerlari-poeta" izatetik "artzain-poeta" izatera igaro gara.

Honela idatzi zuen geroago Cervantesek *Coloquio de los perros*-en: "Las novelas pastoriles son casos soñados y bien escritos para entretenimiento de los ociosos y no verdad alguna". Dagoe-neko XVII. mendean gaude eta igarotzen ari da artzain-eleberrien moda.

Esan dugun guztiarengatik, pentsatzekoa da Jorge de Montemayor-en *La Diana* eleberria ezagutzen zuela Lazarragak eta hango

ballabide bat baino gehiago erabili ere egin zuela bere artzain-eleberrian. Zer esan, bestalde, "Píramo y Tisbe" fabulari buruz? Ovidioren *Metamorfosiak* liburuko fabula horrek izan zuen arrakasta itzela izan zen Ernazimentu garaian. "Píramo y Tisbe" eta "Hero eta Leandro" dira, seguru asko, Ernazimentuko idazleen artean kuttunenak izan zituzten alegiak. Ugari dira alegia horien bertsioak sasoi horretan: Montemayor, Antonio Villegas, Castillejo, Cetina, Lazarraga (eta jada XX. mendean, Jose Manuel Etxeita, Edorta Jimenez edo Anjel Lertxundi).

"(...) Etxe banatan bizi zirean
zeinak eusten alkarri.
Eurak biak oi ebiltzen
bapere baga lagunik.

(...)

Oi, nola beti ebilte dira
Martin da Flora bakarrik.
Aita amaok efini dabe
Flora, oi, entzerradurik,
zerren bertati jarri zirean
sospetxa gatxez beterik.
Amorraduok ekustenean
euren buruak loturik,
aen biotzak nun bere baita
egon joazen tristerik,
pentsamentuak leukaela
dolorez mantenidurik
Remedioa bila zitezen
eurentzat gora kostarik.
Bijeak elkar ekusterako
oltz ori dabe itseki,
ifini dabe miraderoa,
bioendako zilegi.

Gorago aipatu dut literatura moriskoa. Badakizue 1562ko edizio hau Montemayor-en *Dianari* seguruenik Lazarragak gertutik jarraitu zuen eredia *El Abencerraje y la hermosa Jarifa* istorio moriskoa erantsi zitzaiola, eta baita eranskin gehiago ere, esate baterako, Petrarcaren "Triunfo de Amor" idazlana, eta baita "Historia de

Píramo y Tisbe". Eranskin horien muina Lazarragaren eskuizkribuan dago bilduta.

El Abencerraje y la hermosa Jarifa-ren protagonistetako bat Narváez da, eta Lazarragaren artzain-eleberrian agertzen zaigu gaizkile salbajeen buru (salbajeen agerpena baliabide arrunta da artzain-eleberrietan). Píramo eta Tisbe, berriz, kopletan agertuko da.

Eta ze poesia klase idazten zuen Lazarragak? Ba, bere poesia XV. eta XVI. mendeen hasierako kantutegietan argitaratzen zen maitasunezko poesia da. Poesia hori poesia gortesaua da, Proventzako poeten bidez Europa osora hedatu eta halako kode estu batera errenditzen zena: damaren begiak bi gezi dira eta poetaren bihotza zauritzen dute; damaren edo, Lazarragaren kasuan, dontzeilaren begiak ikusi ondoren maiteminduko da galaia, edo beste modu batera adierazita, damaren begietatik jaurtitzen ditu bere geziak Cupidok eta harrezkero poeta damaren edo dontzeilaren gatibu geratuko da eta hari eskatuko dio senda dezala bere zauria bere erregua betez. Poesia gortesauaren maitasun-kodea Proventzako poeten tradizioetik dator eta Erdi-Aroko eredu feudala inbertituz gauzatzen den harremana da: zalduna edo poeta da zerbitzaria eta damari zor zaio gizarte feudalean jaun feudalari zor zaiona:

Poderioa andia dozu,
Zeruko jaunak emunik,
Zure begiok ekusiz gero,
Banago katigaturik.
Pentsamentuok altuan ditut
Zuk ala merezidurik (119. or.)

Noblezia eta espiritualtasuna dira damaren merezimenduak, idealtasunak goian jartzen ditu zerbitzatzen den damaren dohainak.

Ene laztana, zure beldur nax,
Ezin egin dot berbarik
Nik klaruago banesakezu
Oi, baneu lizentziarik (120. or.)

Hitez motz ala hitzik gabe geratzea maitasun sendoaren adierazle da konbentzio gortesauan.

Orain arte ikusi dugunaren arabera, eredu tipifikatu baten aurrean gaude; XII-XIII. mendetik hona, esaldi eta jarrerak tipifikatuta daude kantutegietako konbentzio gortesauan.

Lazarragaren eskuizbribuak honako beste poesia generoak ere biltzen ditu: burlazko poesiak, zirkunstantziakoak, kronika itxurakoak, erlijiosoak. Baita Gabon kanta bat ere:

Barri onak dakart
Perutxo y Anton
orain jaio dala
nuestra salvación.

Buenas nuevas buenas
Perutxo y Anton
que hoy es nacida
nuestra salvación.

Kantaren tonua beste bertso hauek jarritakoa da: “No me digáis, madre, mal del padre fray Antón, que es mi enamorado y yo téngole en devoción.”

Ikus daitekeenez, gero gabon-kanta xume eta orbangabe bihurtuko dena ez zen inondik ere iturri jainkotiarrenetik isuria.

Bibliografia

- Aldekoa, Iñaki, *Euskal literaturaren historia*, Donostia, Erein, 2008.
- Chevalier, Maxime, *Lectura y lectores en la España de los siglos XVI y XVII*, Madrid, Turner, 1976.
- Lakarra, Joseba A., Juan Perez Lazarragakoren eskuizkribua (XVI. mendea): lehen hurbilketa (2004).
- Rodríguez-Moñino, Antonio, *Construcción crítica y realidad histórica en la poesía española de los siglos XVI y XVII*, Madrid, Castalia, 1968.
- Urkizu, Patrizio, *Dianea eta Koplak*, Donostia, Erein, 2004.